

Kunst en cultuur van hanengevechten

in Indonesië

De oorsprong van het hanengevecht ligt ver voor het begin van onze jaartelling in China. Al snel werd het een populair gokspel en verspreidde het zich vanuit Azië over de wereld.

In de afgelopen eeuw werd het hanengevecht echter vrijwel overal verboden en daarmee ging de traditie verloren.

I. Dit doosje voor de bij het hanengevecht gebruikte mesjes krijgt in dichtgeklapte toestand een 3-dimensionale vorm. Man met haan is een onderwerp dat door vele Balinese houtsnijders uitgebeeld werd.

2. Mannen bij een hanengevecht in Nederlands-Indië in 1912.

De foto is afkomstig van een reisalbum, dat in het Rijksmuseum wordt bewaard.

Hanengevechten, waarbij één van de poten van de beide 'kemphanen' zijn voorzien van een vlijmscherp, 10 à 12 cm lang, tweezijdig geslepen mesje (*taji*), zijn, zoals gesteld, al langer op veel plaatsen verboden. Het was van oorsprong (vanaf de 6e eeuw v.Chr.) in China een vertier voor de rijken en werd later ook populair in de rest van de wereld. In de vorige eeuw werden hanengevechten echter verboden in veel landen in Europa, Latijns Amerika en de Filipijnen. Later volgde een verbod in de USA (met uitzondering van Louisiana), Groot-Brittannië, Canada en sinds 1959 ook in Cuba (Donk, 2000).

Indonesië

In veel plaatsen in Indonesië zijn, hoewel tegenwoordig strikt illegaal, hanengevechten nog steeds populair. In 1981 was Bali het laatste eiland waar het hanen-

vechten officieel werd verboden - met uitzondering van een beperkt aantal strikt gereguleerde 'uitvoeringen' (*tabuh rab*, een vorm van een bloedoffer) als deel van een religieuze tempelceremonie.

Op bovenstaande daglichtgelatinezilverdruk (afb 2) uit 1912 is de sfeer rond zo'n gevecht prachtig weergegeven; de spanning en stilte vlak voor het gevecht bij de toeschouwers, maar ook de fixatie van de beide kemphanen en trainer/eigenaar. Over enkele ogenblikken barst het lawaai en de emotie bij allen los.

Inspiratiebron

Naast vastleggen van gedragingen van mensen en dieren door middel van fotografie is het fenomeen hanengevechten ook een inspiratiebron voor schilders als Frits Ohl en talrijke (Balinese) houtsnijders (afb1).

3a

3b

Het selecteren, trainen en vertroetelen van de vechthanen maakt naast de spanning van het gevecht en het gokken op de winnaar deel uit van 'le faux plaisir' van veel mannen. Om voortijdige gevechten te voorkomen verblijven de hanen in grote, gevlochten manden (afb 4). Om ze een voedzaam hapje toe te stoppen of om te voelen of de spieren van het beestje weer sterker zijn gewor-

4

3a. De voorzijde van een drieluik-doesje met de afbeelding van Twalen.

3b. Het doesje opengeklapt.

4. De hanen worden in manden gestopt tot ze mogen vechten.

den worden de hanen er door hun eigenaar vaak uitgehaald. Ook wordt dan de vechtlust getest en aangewakkerd door ze te confronteren met andere hanen.

Scherpe mesjes (taji)

Vóór een gevecht wordt aan een van de poten van de haan een vlijmscherp mesje gebonden waarmee de tegenstander verwond of gedood moet worden. Naast de training van de vechthanen krijgen de mesjes veel aandacht: slijpen en er een speciale vorm aan geven is de kunst!

Bewaardoosjes (kotak raji)

Het verbaast dan ook niet dat deze mesjes, zolang ze niet aan een hanenpoot verbonden zijn in een mooi bewaardoosje (*kotak raji*) zijn opgeborgen. Met het toegenomen verbod op hanengevechten is ook de vervaardiging van de meer of minder artistieke bewaardoosjes bijna

5. Geleurde figuur met Apit wrong, Lombok. h= 23 cm,

6. Op dit bewaardoosje, afkomstig van Balli, is Sangut, met zijn typische kaak afgebeeld. Het doosje is op ware grootte afgebeeld.

verdwenen. Daarvoor in de plaats zijn praktische standaardetuis gekomen. Voorheen waren de doosjes, naast eenvoudiger modellen vervaardigd uit bamboe of hout, vaak prachtig vormgegeven en met snijwerk in reliëf versierd. De doosjes zijn meestal uitgevoerd als twee panelen met scharnier, waarbij de voor- en achterkant gespiegeld zijn zodat je in dichtgeklapte toestand een weliswaar plat maar ook 3-dimensionaal figuur krijgt. Naast dubbele paneeltjes komen ook wel drieluiken voor, waarbij het middelste paneeltje soms fraai opengewerkt en van florale motieven is voorzien (afb 3b); voor- en achterpaneel zijn weer gespiegeld (afb 3a, h= 26 cm), zie pagina 41.

Grote variatie

Naast variatie in reliëfdiepte en kunde van de houtsnijder zijn ook houtsoort en

7

8

de al dan niet in kleuren geverfde afwerking (afb. 5, h= 23 cm, afkomstig van Lombok) bepalend voor de (artistieke) kwaliteit van zo'n doosje. Bedacht moet worden dat deze doosjes vaak niet in gespecialiseerde ateliers zijn vervaardigd, anders dan dat bij de wajangpoppen het geval is. Vandaar dat de afmetingen en uitvoering van de doosjes ook grote verschillen laten zien.

De voor- en achterkant laten vaak in reliëf gesneden bekende figuren uit de Indische mythologie zien. Herkenbare figuren uit o.a. het Mahabarata verhaal (vaak uitgevoerd als wajangvoorstelling) zijn de dienaren en clowns Twalen en Merdah (goede partij) en Delem en Sangut (slechte partij). De figuur van het drieluik (afb. 3) stelt waarschijnlijk Twalen voor, de vader van Merdah, een prachtig afgewerkt doosje dat 12 mesjes kan bevatten.

7. Een rechthoekig doosje van 20 cm hoog.

In de binnenkant van het voorpaneel is een aapfiguur te zien. De voorzijde laat een figuur zien met een vajra (donderkeil) in zijn hand.

8. Een doosje met aan twee kanten de afbeelding van Delem, dichtgeklapt.

Het rechthoekig doosje (afb. 7) heeft als uitzondering op de regel géén bewerkte achterzijde. In de binnenkant van het voorpaneel is een aapfiguur uitgeteerd en de diep uitgesneden voorzijde laat een figuur zien met een *vajra* (donderkeil) in zijn hand, staande onder een drakenkop met een aap tegen het rechterbeen. De figuren die behoren bij de 'slechte' partij zijn afgebeeld op foto 8 hierboven (Delem, met vreemde kwabben in de hals, h = 18 cm) en op afbeelding 6 (Sangut, met zijn typische kaak, afkomstig van Bali.)

haerenh@xs4all.nl

Bron Donk, P. van (2000). *Indonesian Cockspar Cases, Kotak Taji*. Houten: Hes & de Graaf Publishers BV